

підприємствами НАК «Нафтогаз України», вугільної промисловості, НЕК «Укренерго», «Укрзалізниці» тощо.

Резюмуючи викладене вище, варто зазначити, що саме специфіка злочинів, вчинених службовими особами в ПЕК не дозволяє правоохоронним органам миттєво на них реагувати. Відповідно, знання слідчими вищевказаних особливостей порушення законодавства у сфері службової діяльності, дозволить використовувати ефективні тактичні прийоми та методичні рекомендації щодо їх розслідування і запобігання, висувати та перевіряти версії про механізм злочину, його зв'язки з іншими злочинами, причетних осіб та з'ясовувати інші важливі обставини по кримінальних провадженнях.

Список використаних джерел

1. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія / Б. М. Головкін, Г. Ю. Дарнопих, І. О. Христич та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Х. : Право, 2013. –248 с.

Вакулик Ольга Олексіївна,

доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Одним з головних структурних елементів криміналістичної характеристики, який підлягає обов'язковому вивченню у процесі розслідування кримінального правопорушення, безумовно, є особа злочинця.

Сьогодні, вивчення слідчої практики показує, що сучасні слідчі при побудові тактичного напрямку розслідування не приділяють достатньої уваги вивченню особистості учасника слідчої (розшукової) дії, а особливо особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. У той же час, про формальний підхід до вивчення слідчими особистості злочинця опосередковано свідчить і той факт, що в протоколах допитів та інших матеріалах кримінальних проваджень рідко містяться відомості про індивідуальні психологічні риси учасників процесу розслідування. А збір даних зводиться, як правило, лише до отримання характеристик з місця роботи, навчання, проживання, довідок з психоневрологічних і наркологічних диспансерів та про судимість.

Ця ситуація, тягне за собою істотне зниження ефективності використання тактичних прийомів, що застосовуються у процесі розслідування в цілому.

У криміналістиці, особа яка вчинила кримінальне правопорушення, може досліджуватися у всій різноманітності прояву його властивостей: фізичних, інтелектуальних і психічних, генетично обумовлених і прижиттєво сформованих, природних і соціальних. Як відомо, всі властивості людини співіснують в нерозривній єдності, а їх поєднання в конкретному індивіді утворює ще одну важливу якість – індивідуальність. Індивідуальність – сукупність зовнішніх та внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших людей [1].

Багатогранність ситуацій, що виникають при здійсненні кримінально-протиправної діяльності в ході розслідування злочинів, створюють передумови до того, що при вивченні особистості злочинця криміналістично значущою може виявитися будь-яка з безлічі його людських якостей: від анатомічних і біологічних (папілярні візерунки, група крові, запах і т.д.) до психологічних і соціальних (особливості протікання психічних процесів, світогляд, професія та ін.).

У свою чергу В. В. Тищенко поділяє криміналістично значущі властивості особистості злочинця на три групи: 1) біологічні, що включають статеві, вікові, фізичні ознаки; 2) психічні, що свідчать про інтелект, емоційну й волюву сферу індивіда; 3) соціальні, що характеризують його суспільний статус, професійну належність, родинний стан, місце проживання, рід занять, взаємини з іншими людьми тощо [2, с. 62].

Криміналістично значущими є властивості злочинця, які проявляються при вчиненні кримінального правопорушення і які відображаються як у свідомості людей, так і у вигляді матеріальних та ідеальних слідів, що залишаються у навколишньому середовищі. Виявлення, фіксація і дослідження цих слідів, а через них відповідно і властивостей злочинця – необхідна ланка у встановленні фактичної картини кримінального правопорушення.

У процесі здійснення криміналістичної діяльності слідчий, спеціаліст, експерт вивчають людину як індивіда в цілому або його окремі властивості в тому обсязі і напрямку, які визначаються завданнями, що стоять перед ними. Слідчий – є головним суб'єктом розслідування події, що відбулася і йому в більшій мірі доводиться виконувати основну роботу по дослідженню людини як об'єкта пізнання, а також оцінювати результати діяльності спеціалістів і експертів.

Криміналістична теорія і практика використовує термін «особистість» у найширшому сенсі цього слова, охоплюючи властивостями особистості всю сукупність криміналістично значущих людських якостей: морфологічні, фізіологічні, психічні, соціальні. Так, криміналісти традиційно використовують словосполучення «встановлення особи злочинця», «встановлення особи потерпілого», розуміючи під цим процесом виявлення і використання сукупності властивостей різного рівня [3, с. 40].

Таким чином, під криміналістичним вивченням особистості злочинця слід розуміти встановлення криміналістично значущої інформації про особу яка вчинила кримінальне правопорушення, що включає в себе відомості про її біологічні, психічні та соціальні властивості, які необхідні для ідентифікації особи, вирішення тактичних завдань, встановлення механізму вчинення злочину і фактичної картини події у процесі його розслідування.

Вивчення особистості в процесі розслідування поряд з криміналістикою здійснюють кримінальне право, кримінальний процес, кримінологія, юридична психологія тощо. Однак всі ці науки вивчають її в різних аспектах. Кримінально-правовий аспект вивчення передбачає встановлення ряду обов'язкових ознак, які відносяться до людини як до суб'єкта злочину, (вік, психічний стан; особистісні ознаки, що впливають на кваліфікацію, на покарання). Кримінально-процесуальний напрямок передбачає встановлення даних про особистість, як учасника процесу розслідування, необхідних для забезпечення процесуальної форми розслідування (не володіння державною мовою; вік, наявність фізичних чи психічних вад, які потребують обов'язкової участі захисника тощо). Кримінологічний аспект проявляється у вивченні особистості злочинця як частини дослідження злочинності в цілому, її причин, стану, прогнозування тенденцій розвитку, а також попередження. У свою чергу юридична психологія, більш ретельно вивчає характеристики особистості, котра вчинила злочин, зокрема на її вік, осудність, функціонально-рольові ознаки в усій складності її інтелектуальних, емоційно-вольових та інших ознак [4, с. 113].

Таким чином у ході розслідування кримінального правопорушення багатоаспектний процес вивчення особистості утворюється у складну комплексну задачу, вирішення якої покладається на слідчого. Якому даний процес, в свою чергу, можуть ускладнювати специфічні умови розслідування, що полягають не тільки в обмеженні часу, який слідчий може приділити для вивчення особистості, а й цілеспрямованій протидії окремих учасників процесу, складній психологічній обстановці серед учасників кримінального провадження і навколо розслідування та ін..

Отже, криміналістичне вивчення особистості злочинця у процесі розслідування кримінального правопорушення є важливим напрямком діяльності слідчого в кримінальному провадженні, спрямованого на створення найбільш тактично продуманої системи взаємовідносин з ним у цьому процесі. Зазначений напрямок багато в чому носить загальнотактичний характер, бо впливає на формування слідчим тактики проведення слідчих (розшукових) дій, а в сукупності і на вибір методів, засобів, та прийомів розслідування.

Список використаних джерел

1. Долматова Д.Т. Особистість та рушійні сили розвитку особистості. Психологічні умови становлення особистості у сучасному

суспільстві: матеріали Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференції (Кропивницький, 20 березня 2017 р.): Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/konferentsii-2016-2017-n-r/vseukrainska-naukovo-praktychna-internet-konferentsiia-psykholohichni-umovy-standovlennia-osobystosti-u-suchasnomu-suspilstvi/prohrama/6221-osobystist-ta-rushyni-syly-rozvytku-osobystosti> (дата звернення: 25.10.2020).

2. Тищенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів монографія. Одеса Фенікс, 2007. 260 с.

3. Яблоков Н.П. Криминалистика в вопросах и ответах: учебное пособие. Москва: Юристъ, 2000. 224 с.

4. Корецький С., Петьков В. Особистість злочинця, як об'єкт психологічного дослідження. Вісник Національного університету оборони України. 2015 № 1 (44). С. 112–116. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnaou_2015_1_21.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Васильєва Наталія Юрївна,

заступник директора з експертної роботи
Київського міського центру судово-
психіатричної експертизи, кандидат
медичних наук

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Відомо, що ефективна робота судово-психіатричної експертизи залежить від стану та взаємодії в тріаді: законодавчий базис, наукове забезпечення та експертна практика, яка включає організаційну та кадрову складову. На сьогодні доводиться констатувати проблеми в кожній з цих складових.

Так, законодавчий базис має значний діапазон дефектів від недосконалості Закону «Про судову експертизу», відсутності нормативно-правового акту, регламентуючого організацію служби судово-психіатричної експертизи в Україні, законодавчих механізмів оцінки експертного висновку до неефективності існуючого інституту відповідальності експерта за дачу завідомо неправдивого висновку та відмову від надання висновку [1].

Що стосується наукового забезпечення – Український науково-дослідний інститут соціальної, судової психіатрії та наркології, який був створений у свій час для дослідження в першу чергу проблем судової психіатрії, перейменований МОЗ України. Із його назви вилучено «судова психіатрія», що неминуче спричинить припинення виконання відповідних наукових досліджень.

Тепер про експертну практику. Як зазначено вище, мова йде про організаційні та кадрові складові судово-психіатричної служби. Головною проблемою першої складової є руйнація судово-